

Obsah

Úvod	9
1 VÝCHODISKA PROBLEMATIKY NÁHRADNÍ VÝCHOVNÉ PÉČE	13
1.1 Vymezení pojmů a diskuze nad nimi	15
1.1.1 Ohrožení dítěte versus ohrožení společnosti	15
1.1.2 Ohrožené dítě a dítě v riziku vzniku poruchy chování	16
1.1.3 Sociálně patologické jevy versus rizikové chování	17
1.1.4 Prevence	21
1.1.5 Péče versus výchova	22
1.2 Podpora ohrožených dětí a jejich rodin v ČR	23
1.2.1 Aktuální stav institucionální výchovy v ČR – školský legislativní rámec	23
1.2.2 Statistika zařízení ÚV, OV z hlediska umístěných dětí	27
1.2.3 Transformace systému péče o ohrožené děti v ČR – slabé stránky NVP	32
1.2.3.1 <i>Aspekt systému a jeho funkčnosti</i>	34
1.2.3.2 <i>Aspekt dítěte a jeho charakteristik</i>	37
1.2.4 Navrhovaná opatření	40
1.3 Standardy kvality péče o děti mimo domov v mezinárodním kontextu	47
1.4 Typologie osobnosti dítěte v zařízení pro výkon ÚV, OV	50
1.4.1 Emocionální insuficience	52
1.4.2 Kognitivní insuficience	53
1.4.3 Sociální insuficience	54
2 SPECIÁLNĚ PEDAGOGICKÁ DIAGNOSTIKA A VČASNÁ INTERVENCE	59
2.1 Etiologické přístupy v historiografickém kontextu	59
2.1.1 Monofaktoriální teorie kauzalit	60
2.1.1.1 <i>Nativistické teorie</i>	60
2.1.1.2 <i>Environmentalistické teorie</i>	61
2.1.2 Multifaktoriální teorie kauzalit a teorie resilience	61
2.1.2.1 <i>Protektivní faktory</i>	62
2.1.2.2 <i>Rizikové faktory</i>	65
2.1.2.3 <i>Bio-psycho-sociálně-spirituální model</i>	73

2.2	Prediktivní a prognostické teorie vývoje poruch chování	74
2.2.1	Teze prediktivních teorií	74
2.2.2	Mechanismy rozvoje poruch chování	75
2.2.2.1	<i>Teorie životní cesty</i>	76
2.2.2.2	<i>Teorie sociálních deviací</i>	77
2.3	Vývoj poruch chování v dětském věku	80
2.4	Screening a diagnostika chování	83
2.4.1	Včasná identifikace problému – screening	84
2.4.1.1	<i>Sledování životní linie – kazuistika</i>	86
2.4.1.2	<i>Diagnostické nástroje</i>	87
3	PROCES SOCIALIZACE V KONTEXTU SOCIÁLNÍ REHABILITACE	91
3.1	Člověk jako sociální bytost	91
3.2	Mechanismy procesu socializace	94
3.2.1	Raná symbiotická vazba (attachment)	94
3.2.2	Sociální učení	100
3.2.3	Jazykový kód	104
3.3	Produkty socializace	105
3.3.1	Konstrukční sociální kompetence	105
3.3.1.1	<i>Sociální kompetence jako souhrn dílčích dovedností</i>	106
3.3.1.2	<i>Sociální kompetence jako konstrukt sociálních způsobilostí</i>	108
3.3.1.3	<i>Koncept sociální validity (sociální funkčnosti)</i>	109
3.3.1.4	<i>Sociální kompetence jako funkce kognitivního zpracování sociálních informací</i>	109
3.3.1.5	<i>Sociální kompetence jako element konceptu klíčových kompetencí</i>	111
3.4	Determinanty sociálně kompetentního jednání a možnosti preventivních aktivit	112
3.5	Diagnostika aktuální úrovně sociální kompetence	114
3.5.1	Indikátory sociální kompetentnosti	115
3.5.2	Situační analýza problému	118
3.5.3	Metody a nástroje evaluace sociální kompetence	119
4	VÝCHOVNĚ TERAPEUTICKÉ PŘÍSTUPY ZAMĚŘENÉ NA ROZVOJ SOCIÁLNÍ KOMPETENCE DĚTÍ V ZAŘÍZENÍCH PRO VÝKON ÚV, OV	123
4.1	Východiska rozvoje sociální kompetence v zařízeních NVP	124
4.1.1	Limity NVP pro rozvoj sociální kompetence	125

4.1.2	Princip podpory a kontroly	127
4.1.3	Neformální a cílený rozvoj sociální kompetence	130
4.2	Metody tréninku sociálních dovedností	133
4.2.1	Vybrané příklady zahraničních programů rozvoje sociálních dovedností	136
4.2.1.1	<i>Přípravný program rozvoje prosociálních dovedností</i>	136
4.2.1.2	<i>Systém cíleného intervenčního tréninku sociálních dovedností (TSD)</i>	140
4.3	Komunitní a skupinové principy práce	141
4.4	Formativní hodnocení	145
4.5	Individuální plánování (case management)	147
5	PŘÍPRAVA NA ODCHOD DÍTĚTE Z NVP DO SAMOSTATNÉHO ŽIVOTA	151
5.1	Charakteristika procesu přípravy na odchod dítěte z NVP do samostatného života	152
5.1.1	Legislativní rámec procesu přípravy na vstup do života	153
5.1.2	Fáze procesu přípravy na vstup do života	155
5.1.3	Proces přípravy na vstup do života jako výzkumný problém	157
5.1.3.1	<i>Úspěšnost integrace do společnosti po odchodu ze zařízení</i>	157
5.1.3.2	<i>Identifikace problematických stránek systému</i>	158
5.1.3.3	<i>Postoje dětí a mladistvých k přípravě na vstup do života</i>	159
5.2	Následná podpora	164
5.2.1	Typy služeb následné podpory a péče	165
5.2.2	Klíčové nedostatky v oblasti následné podpory	166
5.2.3	Doporučení k následné podpoře dětí a mladistvých vychovávaných mimo vlastní rodinu	167
5.3	Práce s rodinným systémem	168
5.3.1	Sociální terapie	169
5.3.2	Sanace rodiny	172
5.3.3	Případová konference (case conference)	172
	<i>Závěr</i>	175
	<i>Seznam tabulek a schémat</i>	179
	<i>Seznam použitých zkratk</i>	181
	<i>Použité a doporučené zdroje</i>	183
	<i>Přílohy</i>	205